

Språkrådet
Postboks 1573 Vika
0118 Oslo

Oslo, 12. august 2021

Høyringsvar om reviderte retningslinjer for normering av bokmål og nynorsk

Me takkar for at me er inviterte til å svara på høyringa om reviderte retningslinjer for bokmål og nynorsk. Me svarer i hovudsak på dei delane som gjeld normeringa av nynorsken.

Innleiing

Det Norske Samlaget gir ut om lag hundre bøker i året, det er både sakprosa, skjønnlitteratur, barnebøker og lærebøker for høgare utdanning. Ved kvar einaste utgiving arbeider me med det språklege. Me gir råd til forfattaren om kva for former som høver best med målet deira elles. Det er heller vanleg at former frå tidlegare rettskrivingar blir brukte, og somme gonger ønskjer forfatarane å halda på desse formene. Det er elles eit skilje mellom sakprosa og skjønnlitteratur, og det er forskjellige omsyn som må takast. Til dømes i diktsjangeren vil ein stundom ty til apokoperte former, som til dømes *sei* i staden for *seia* i infinitiv, for å få det til å rima, eller det kan vera stilistiske verkemiddel i andre sjangrar som bryt med norma. Det vil vera uheldig om slik bruk skulle ha noko å seia for normeringa. Me arbeider med å dyrka fram forfattarrøyser, og dei har varierende prinsipp til grunn for korleis dei skriv. Somme ønskjer nærleik til eige talemål, medan andre ønskjer å skriva ein nynorsk med meir tradisjonell dâm.

Overordna ønskjer me stabilitet og eit tydeleg system i norma. Helst skal ikkje for mykje takast ut eller endrast på. Me meiner altså at systemet i nynorsken i all hovudsak skal liggja fast.

Prinsipp for normeringa av nynorsk

Me er samde i korleis prinsippa er prioriterte, og det er klart at sjølvstendepriippet stundom lyt overstyra bruksprinsippet, i så måte at ein helst skal unngå å ta inn for mange bokmålsformer.

Sjølvtendepriinsippet

Me er fullstendig samde i at nynorsken skal normerast på grunnlag av sin eigen skriftlege praksis, uavhengig av bokmålet. Sameleis er me samde i at det ikkje treng vera kunstige skilje dersom ikkje bruken, tradisjonen eller språksystemet talar for noko anna. Me vil likevel understreka at ein må vera varsam med å ha for mykje tilnærming når det gjeld genus, svært mange av dei som er reine hankjønnsord på bokmål, men berre hokjønn på nynorsk, bør ikkje takast inn som hankjønnsord i nynorsken. Her er det mest nærliggjande å la det vera eit skilje mellom språka eller å leggja til hokjønnsbøying i bokmål for ord som *bille*, *følge* og ymse ord på *-sikt*.

Me ser òg stundom at somme vel hankjønnsbøying for ord som *ballerina* og *mamma* ettersom ein ønskjer unngå den doble *a*-en i bunden form: *ballerinaa* og *mammaa*. Her meiner me ein bør vurderer å ta inn att valfridommen i bunden form med berre éin *a*, endå det fører til at ein misser skiljet mellom bunden og ubunden form.

Brukspriinsippet

Me meiner det er viktig at bruken i nynorsken skal ha sitt å seia, men bruken bør ikkje komma på kollisjonskurs med sjølvtendepriinsippet. Så lenge me ikkje har eit skilje mellom hovudformer og sideformer, bør ein vera varsam med å ta inn former som eigentleg er reine bokmålsformer. Det vil seia at endå om ei form som *villa* er mykje brukt i staden for eineforma *vilja*, bør ein la vera å ta forma inn i norma, *j*-en gir nynorsken eit særpreg, og det vil vera å vatna ut systemet med *j*-verba dersom ein skulle la denne *j*-en vera valfri. Det kjem likevel til å komma ut bøker med denne forma i seg, det er derimot å føretrakkja at skulebøker og skriv frå det offentlege nyttar det som i dag er den normerte eineforma. Dette handlar også om sjølvtendepriinsippet.

Me vil òg understreka at landsnamnet Noreg framleis bør vera eineform i nynorsken, uavhengig av bruken, då forma er viktig for å gjera nynorsken synleg på pengesetlar, grenseovergangar og legitimasjonspapir.

Det er til dels blitt nokså vanleg med samanblanding mellom parverba, her òg meiner me at normeringa bør halda oppe det tradisjonelle skiljet mellom transitive og intransitive verb.

Elles vil me påpeika at noko av bruken me finn att i nynorsken, kan vera motivert av feilaktige rettingar i ymse retteprogram. Me kan nemna nokre døme på feilaktige Word-rettingar: utlendingen → utlendinga, tusende → tusande. Her er det eit spørsmål i seg sjølv om Språkrådet i større grad bør følgja opp normeringsvedtak overfor Microsoft og liknande tilbydarar av retteprogram.

Me merkar oss at under tradisjonspriinsippet står det at ein skal halda på former som har vore mykje brukte etter rettskrivingsreforma i 1959, medan under brukspriinsippet står det at ein tek utgangspunkt i bruken «nokre tiår tilbake i tid». Me meiner det bør vera meir samkøyring mellom desse to priinsippa. Det kan vera at 1959 er litt for kort tilbake i tid, då nynorsken har mykje lengre soge enn som så.

Stabilitetsprinsippet

Me er samde i at norma i størst mogleg grad bør liggja fast, men at ein bør justera for å gjera norma enklare eller meir følgjerett.

Stramleiksprinsippet

Norma bør i utgangspunktet ikkje bli noko strammare enn ho alt er, helst ønskjer me valfridom på systemnivå, til dømes mellom enkle og doble konsonantar. Men former som mest ikkje blir brukte i det heile, kan gjerne gå ut, så lenge det ikkje øydelegg for eit følgjerett system.

Enkelheitsprinsippet

At normeringa heller skal gå på klassar enn enkeltord, er det beste for å få eit mest mogleg følgjerett mål. Endå ein tillèt nokså mange doble konsonantar i nynorsken, er det viktig for særpreget å halda på til dømes *same* som eineform. Men på hi sida meiner me det er uheldig at ein har *tømme* og *tom* – *tomme* som eineform, når ein kan velja mellom *døma* og *dømme*. I utgangspunktet må ein nok kunna gå ut frå at dette minimale paret (norr. *tøma* og *døma*) har same lydlege utviklinga i talemåla til anten kort eller lang vokal. Ut frå omsynet til stabilitet er det nok mest nærliggjande å ta inn *tøma* og *tome* i rettskrivinga.

Talemålsprinsippet

Utbreiing i kjerneområda for nynorsk bør leggjast vekt på, men ikkje i altfor stor grad. Då er det betre å leggja til rette for meir valfridom, det er viktig for at ein skal ta omsyn til at nynorsken er eit nasjonalspråk, ikkje eit regionalspråk. Innanfor dei nynorske kjerneområda er det elles stor variasjon i talemålet.

Tradisjonsprinsippet

Det verkar i det heile fornuftig at former som har vore mykje brukte etter 1959, skal få halda fram innanfor norma. Her bør ein òg kunna vurderera om somme av dei formene som var mykje brukte, men som gjekk ut i 2012, likevel bør få plass i nynorsken att. Me bit oss elles merke i at ein for nynorsken legg 1959-rettskrivinga til grunn, medan ein for bokmålet legg heile skrifttradisjonen til grunn. Me meiner at formuleringa for nynorsken gjerne kan vera meir i tråd med den for bokmål.

Me meiner elles at tradisjonelle former som er valfrie, som til dømes *mylne* og *strok*, bør stå oppførte i ordbøker og ordlister attmed dei nyare formene *mølle* og *strøk*. Dette skal kunna gjera det lettare for dei som slår opp i ordbøker, å få oversyn over kva former dei kan velja mellom. Sameleis ønskjer me at tradisjonsprinsippet skal syta for at dei tradisjonelle formene med *y* og *j* skal halda fram i nynorsknorma.

Ordtilfangsprinsippet

Det er openbert at ein ikkje kan normera ordtilfanget i altfor stor grad, me meiner likevel at ein bør leggja særskild vekt på dei formene som har tradisjon i dei norske talemåla og i nynorsken. I den grad ein tek inn tyske og danske importord, bør ein likevel ha krav om tilvising til tradisjonell uttrykksmåte.

Terminologi

Me set pris på arbeidet Språkrådet gjer og ønskjer gjera for terminologi, det kjem norsk språk til gode.

Norvagisering og fornorsking

Me meiner det er viktig å ha klare reglar for norvagisering, slik at det er tydeleg korleis orda skal skrivast. Me tykkjer òg at det er fornuftig å prøva å finna avløyсарord når lydbiletet tilseier det, men me ser gjerne at det blir lagt ned ein ekstra innsats for å finna avløyсарord i dei tilfella det er ny teknologi e.l. som ligg an til å få stor utbreiing.

I ein del tilfelle kan det nok vera ein føremon å halda på den framande forma attmed den norvagiserte, her er *tøtsj* eit treffande døme, som nett no står oppført som eineform i *Nynorskordboka*, her meiner me det også bør stå *touch*. Me er likevel skeptiske til det som står i første punktet under 10.4: «Om den ikkje-norvagiserte forma er einerådande, bør den normerast som eineform.» Me meiner at den norvagiserte forma likevel bør kunna få innpass i rettskrivinga, endå om ho nesten ikkje er i bruk, dette kan ein setja i samanheng med enkelheitsprinsippet, altså at ein kan velja ein følgjerett inngang til korleis ein skriv desse orda på norsk.

Kløyvd infinitiv

Når det gjeld kløyvd infinitiv, ønskjer me ei presisering om korleis ein vurderer at eit verb skal normerast med infinitiv på *-a* eller *-e* i kløyvd infinitiv. Lista som ligg ved i 2012-innstillinga, har diverre ein og annan openberr mangel, som til dømes at *leva* ikkje er med på lista, men me ser at det likevel er teke inn i *Nynorskordboka*. Det hadde òg vore høveleg å vurderer om ein skal kunna innføra valfridom mellom *-a* og *-e* for somme verb i kløyvd infinitiv, sidan me finn variasjon i talemål som nyttar kløyvd infinitiv, til dømes i høgfrekvente verb med halvokalar, som *telja* og *sitja*.

Med helsing frå

Håkon Remøy
på vegner av Litteraturselskapet Det Norske Samlaget

E-post: h.remoy@samlaget.no